

***Meer ruimtebeslag en minder open ruimte in Vlaanderen. Een meer gedetailleerde analyse van de feiten.***

**Pisman Ann, Vanacker Stijn, Strosse Veerle, Vervoort Peter, Vermeiren Katleen, Bieseeman Helena**

De Vlaamse open ruimte neemt hoe langer hoe meer een bredere maatschappelijke rol op. Zowel landbouw, natuur, bos, recreatie en water vinden er een plaats. Soms komen functies naast elkaar voor, vaak wordt er een multifunctioneel ruimtegebruik vooropgesteld. Uitdagingen rond klimaatverandering en energietransitie zorgen bovendien voor een groeiende rol voor de open ruimte als locatie voor bijkomende bossen, hernieuwbare energie, koolstofopslag, waterinfiltratie of -berging.

Tegelijkertijd zijn er de afgelopen decennia ook heel wat nieuwe ontwikkelingen die de open ruimte wijzigen. Transformaties gerelateerd aan wonen, zoals vertuining en hobbylandbouw, maar ook recreatieve ontwikkelingen zoals manèges en verblijfsrecreatie of niet-agrarische economische dynamieken. De open ruimte wordt verder ingenomen en gefragmenteerd. De versnippering neemt toe. De maatschappelijke verwachtingen en ambities voor de open ruimte waren nooit zo hoog, de oppervlakte nooit zo klein.

De paper introduceert het concept van de open ruimte uit het Ruimterapport en beschrijft en concretiseert waar mogelijk de ruimtelijke veranderingsprocessen in de open ruimte van de afgelopen jaren. Er wordt onderzocht waar, hoe en in welk tempo de open ruimte verandert. In het Ruimterapport werd de open ruimte in Vlaanderen op kaart (exact) gedefinieerd, toestand 2013. Ondertussen zijn we al enkele jaren verder. Meer recente gegevens laten toe om te onderzoeken op welke plaatsen deze open ruimte werd ingenomen door ruimtebeslag, welke activiteiten hier plaatsvinden en welk effect dit extra ruimtebeslag heeft op de versnippering van de open ruimte.

## Meer ruimtebeslag en minder open ruimte in Vlaanderen. Een meer gedetailleerde analyse van de feiten.

*Pisman Ann<sup>12</sup>, Vanacker Stijn<sup>1</sup>, Strosse Veerle<sup>1</sup>, Vervoort Peter<sup>1</sup>, Vermeiren Katleen<sup>1</sup>, Bieseman Helena<sup>1</sup>*

De open ruimte in Vlaanderen blijft onder druk staan. De voorbije drie jaar steeg het ruimtebeslag met 6.4 ha per dag.

Het aansnijden van de open ruimte gebeurt erg verspreid en fragmentair. Vooral het ruimtebeslag in of nabij linten neemt in oppervlakte toe en dat vooral in het landelijk gebied.

Bijkomende nieuwbouw wordt vooral vergund in en nabij de kernen en linten, en vooral in het landelijk gebied. Het zijn vooral woningen die vergund worden, en daarvan weten we dat huis en tuin in landelijk gebied groter is dan in verstedelijkt gebied. Maar de impact van activiteiten die onvergund, of vrijgesteld zijn van vergunning is nog te weinig gekend.

Het fenomeen van de verpaarding is een fenomeen dat zich vooral voordoet in het centrale deel van Vlaanderen.

De open ruimte in Vlaanderen wordt gebruikt om te recreëren, te wandelen en te fietsen. De open ruimte in de directe nabijheid van de kernen heeft een grote aantrekkingskracht op de hardlopers. Fietsers leggen grotere afstanden af, en doorkruisen de open ruimte in Vlaanderen.

<sup>1</sup>ann.pisman@vlaanderen.be; stijn.vanacker@vlaanderen.be; veerle.strosse@vlaanderen.be;  
peter.vervoort@vlaanderen.be; katleen.vermeiren@vlaanderen.be; helena.bieseman@vlaanderen.be  
Vlaamse Overheid -Departement Omgeving  
Koning Albert II-Laan 20/8, 1000 Brussel

<sup>2</sup>ann.pisman@ugent.be  
Universiteit Gent – Afdeling Mobiliteit en Ruimtelijke Planning  
Technicum B2-1  
Sint-Pietersnieuwstraat 41, 9000 Gent

## Meer ruimtebeslag en minder open ruimte in Vlaanderen. Een meer gedetailleerde analyse van de feiten.

### *Inleiding*

Vlaanderen is verstedend en verstedelijkt. In het Ruimterapport Vlaanderen (RURA) (Pisman, Vanacker, Willems, Engelen, & Poelmans, 2018) werden heel wat cijfers over de bebouwde ruimte in Vlaanderen verzameld. Hierbij zijn concepten geïntroduceerd zoals de verharding, het ruimtebeslag, het landelijk/randstedelijk en verstedelijkt deel van Vlaanderen, de verspreide bebouwing, ...

Uiteraard en gelukkig maar treffen we ook nog open ruimte aan in Vlaanderen. Ook hiervoor is een conceptuele definitie uitgewerkt en zijn een aantal kencijfers verzameld. De Vlaamse open ruimte neemt een bredere maatschappelijke rol op. Zowel landbouw, natuur, bos, recreatie en water vinden er een plaats.

De beschrijving in het RURA heeft het referentiejaar 2013. Ondertussen zijn we meerdere jaren verder. In dit artikel vragen we ons af hoe de open ruimte in de tussenperiode verder geëvolueerd is. Waar staat de open ruimte het meest onder druk? En wordt deze open ruimte meer of minder gebruikt?

Uitdagingen rond klimaatverandering en energietransitie zorgen voor een groeiende rol voor de open ruimte als locatie voor bijkomende bossen, hernieuwbare energie, koolstofopslag, waterinfiltratie of -berging. Transformaties gerelateerd aan wonen, zoals vertuining en hobbylandbouw, maar ook recreatieve ontwikkelingen zoals manèges en verblijfsrecreatie of niet-agrarische economische dynamieken vragen om bijkomende ruimte. De open ruimte wordt verder ingenomen en gefragmenteerd. De versnippering neemt toe. De maatschappelijke verwachtingen en ambities voor de open ruimte waren nooit zo hoog, de oppervlakte nooit zo klein.

Volgens de voorbereidende documenten van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen nam het ruimtebeslag tot nu toe gemiddeld met 6ha/dag toe. Beleidsmatig werd beslist dat vanaf 2040 er geen open ruimte meer mag opgesoupeerd worden (Vlaamse Regering, 2018) (Vlaamse Regering, 2016). In de kranten verschenen ondertussen onrustwekkende berichten. In 2017 zou het ruimtebeslag zijn toegenomen, naar 7,33 hectare per dag. In 2015 was het nog 5,19 hectare (Ysebaert, 2018). Kloppen deze onheilsberichten en kunnen we dit met recente analyses over ruimtegebruik en -gebruikers concreter maken?

### *Het voorkomen van open ruimte in Vlaanderen*

In het Ruimterapport (RURA) wordt de open ruimte in Vlaanderen gedefinieerd als enerzijds de gebieden die buiten de kernen gelegen zijn én niet door ruimtebeslag ingenomen worden en anderzijds de onbebouwde delen van parken, golfterreinen en overige recreatie (als vormen van landgebruik die wel tot het ruimtebeslag behoren). Het begrip 'open ruimte' mag zeker niet gelijkgesteld worden aan het 'niet verharde' deel van Vlaanderen. In kernen komt bijvoorbeeld niet-verharde ruimte voor maar deze behoort niet tot de open ruimte (Pisman et al., 2018).

Vlaanderen kent volgens bovenstaande definitie in 2013 een totaal van **931.590 ha open ruimte**, wat goed is voor **68,5% van de totale oppervlakte** van Vlaanderen. 2% van deze open ruimte wordt beschouwd als ruimtebeslag. Het gaat hier om recreatiegebieden zoals parken, golfterreinen en overige recreatie. 0,8% van de open ruimte is verhard, wat overeenkomt met ongeveer 7.500 ha verharding binnen de open ruimte.

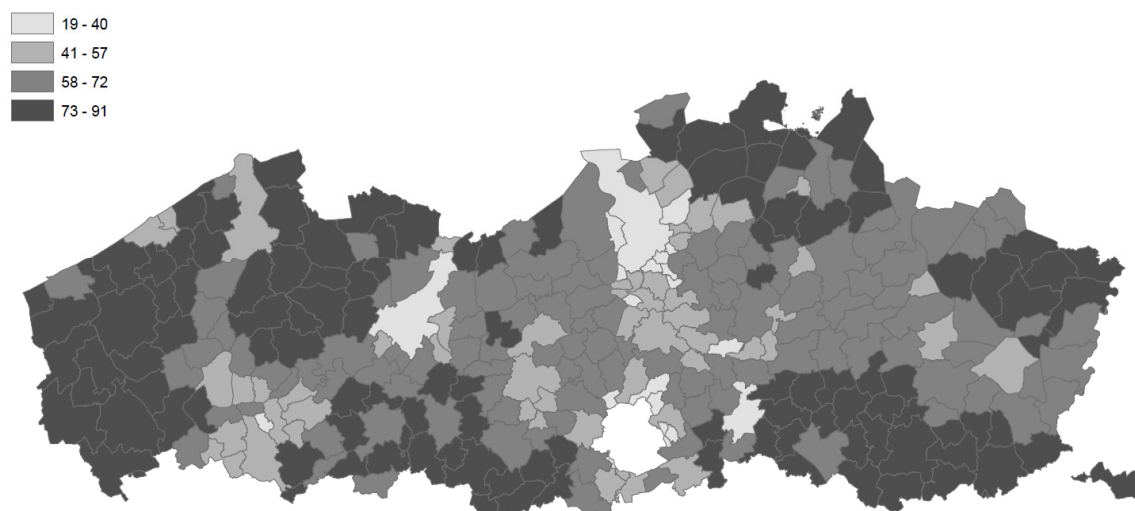
Het concept van de open ruimte zoals gedefinieerd in RURA komt niet overeen met het geheel van zachte bestemmingen volgens het gewestplan (en latere wijzigingen). Het grootste deel van de open ruimte ligt in een zachte bestemming, maar toch nog 9 % of 87.346 ha heeft een harde bestemming. Dit geeft de potentie voor verdere inname van open ruimte weer.



**Figuur 1:** De Vlaamse open ruimte (Pisman et al., 2018)

TYPE	totale opp. (ha)	opp open ruimte (ha)	% open ruimte	open ruimte/type
Landelijk	1.038.749	844.470	90,6%	78%
Randstedelijk	177.337	73.560	7,9%	41%
Verstedelijk	98.692	13.560	1,5%	14%
TOTAAL	1.359.778	931.590	100%	

**Figuur 2:** Percentage open ruimte volgens de typologie landelijk, randstedelijk en verstedelijk Vlaanderen



**Figuur 3:** Percentage open ruimte per gemeente opgedeeld in 4 klassen (natural breaks)

In het RURA is een typologie uitgewerkt die Vlaanderen opdeelt in landelijk, randstedelijk en verstedelijk Vlaanderen. De open ruimte situeert zich uiteraard vooral in het landelijk deel van Vlaanderen (90%). 8% van de open ruimte bevindt zich in het randstedelijk deel, terwijl 41% van de totale oppervlakte van het randstedelijk gebied open ruimte is. Ook in het verstedelijk deel van Vlaanderen komt open ruimte voor. 1,5% van de totale open ruimte is verstedelijk, de open ruimte neemt 14% van de oppervlakte van het verstedelijk gebied in.

Figuur 3 toont het percentage open ruimte per gemeente. Drongenbos heeft met 19% het minst open ruimte op zijn grondgebied in Vlaanderen, Zuienkerke met 91% het meest. Er kunnen 6 grotere clusters

worden onderscheiden van gemeentes waar de open ruimte dominant is ( $\geq 73\%$  van de oppervlakte): Zuid-West-Vlaanderen, het Meetjesland, de regio Vlaamse Ardennen-Pajottenland, de Noorderkempen, Noord-Limburg en Haspengouw.

De open ruimte wordt ook geanalyseerd in de andere Vlaamse analyserapporten NARA, LARA en MIRA. Deze bevatten echter geen volwaardige berekeningen van de oppervlakte open ruimte of kennen geen eigen definities toe aan de Vlaamse open ruimte. Het landbouwrapport (LARA) heeft de definitie van het departement Omgeving overgenomen (Platteau, Lambrechts, Roels, & Van Bogaert, 2018) en in het natuurrapport (NARA) staat de open ruimte in functie van de groene infrastructuur en de bescherming van de biodiversiteit en ecosystemen (Van Gossum et al., 2016). In het milieुरapport (MIRA) wordt de open ruimte gekoppeld aan de indicator van het bebouwd oppervlak en het ruimtegebruik voor wonen in Vlaanderen (op perceelniveau). Volgens deze berekeningswijze was binnen de 27% totaal bebouwde oppervlak in Vlaanderen, 2,07% 'recreatiegebied of andere open ruimte' in 2017 (VMM, 2018).

### *Meer of minder open ruimte in de feiten?*

In het Ruimterapport werd de open ruimte in beeld gebracht op basis van data uit 2013. Recentere cijfers zijn momenteel nog niet beschikbaar. Voor het concept 'ruimtebeslag' zijn echter wel meer actuele cijfers uit 2016 beschikbaar en weten we op welke plaatsen in Vlaanderen het ruimtebeslag is gewijzigd (Poelmans, Janssen, & Hamsch, 2019). Globaal is in Vlaanderen ruimtebeslag bijgekomen (+ 15.400 ha) en verdwenen (-8.400 ha). **Netto is het ruimtebeslag in Vlaanderen gedurende de afgelopen drie jaar met bijna 7.000 ha, of aan een snelheid van 6,4 ha/dag toegenomen.**

Hoewel niet helemaal correct kan er toch algemeen gesteld worden dat de plaatsen die sinds de toestand 2016 ingenomen zijn door ruimtebeslag, de plaatsen zijn waar de open ruimte verdwenen is. Op het eerste zicht lijkt het alsof het bijkomend ruimtebeslag zeer versnipperd over Vlaanderen voorkomt.

Als we de opdeling verstedelijkt/randstedelijk/landelijk Vlaanderen gebruiken voor de analyse, stellen we vast dat het ruimtebeslag de afgelopen drie jaar overal is toegenomen. Procentueel is de toename van het ruimtebeslag in het landelijk gebied het grootst, 1,96% in het landelijk gebied versus 1,33% in het randstedelijk deel van Vlaanderen en 0,8% in het verstedelijkt. **De open ruimte staat dus het meest onder druk in het landelijk deel van Vlaanderen.**

In tweede instantie hebben we nagegaan of het bijkomend ruimtebeslag zich vooral in de kernen/linten/verspreid of in de bedrijventerreinen bevindt. De oppervlakte open ruimte verkleint vooral (door bijkomend ruimtebeslag) in het gebied van Vlaanderen dat gekenmerkt wordt door lintbebouwing (netto circa 3.800 ha extra ruimtebeslag). **Het ruimtebeslag in of nabij een lint is in totaal met ongeveer 4,3% toegenomen in de afgelopen drie jaar. Verhoudingsgewijs groeide het ruimtebeslag in of nabij de kernen slechts met 1% aan.**

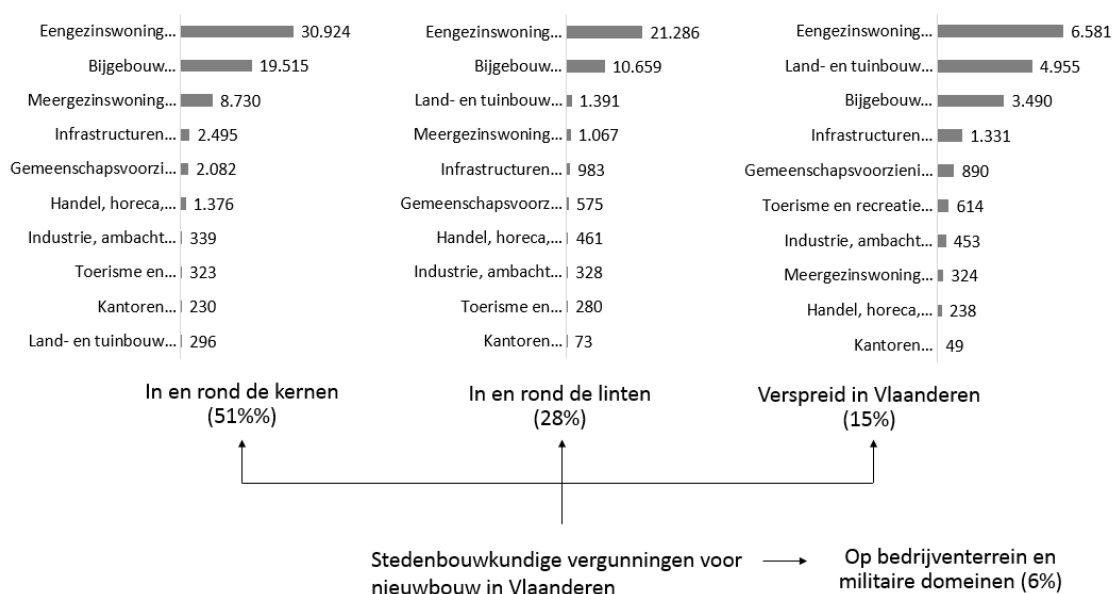
### *Meer of minder open ruimte in de vergunningen?*

Voor de stedenbouwkundige vergunning en de verkavelingsvergunning bekijken we hun aandeel in de totstandkoming van het bestaand bebouwingspatroon en het ruimtebeslag, en de verdere toename ervan. We bekijken daarvoor de vergunningen vanaf 2011 omdat we veronderstellen dat de werken gemiddeld 2 jaar na de vergunning –in 2013 dus- gerealiseerd zijn. En dat we die realisatie dan kunnen aflezen op de landgebruikskaarten.

Een verkavelingsvergunning is verplicht wanneer percelen worden opgedeeld om woningen op te bouwen. Een groot aandeel van deze vergunde verkavelingen is gesitueerd buiten de kernen (61,4%) (Pisman et al., 2018). De meeste kavels werden gerealiseerd in de jaren 60 en 70, maar **in de periode**

**2011-2016 wordt nog steeds gemiddeld 6.800 kavels per jaar gerealiseerd, waarvan meer dan de helft in en rond de kernen (53%).** Wanneer we de oppervlakte van die verkavelingen in rekening nemen (kavels kunnen immers klein of groot zijn), dan zien we dat 37% van deze verkavelde oppervlakte zich in een lint bevindt, 20% verspreid in Vlaanderen en 39% in en rond de kern<sup>1</sup>. Verhoudingsgewijs groeide de verkavelde oppervlakte in de linten dus wel het sterkst aan, vermits deze kleiner zijn in oppervlakte dan de kernen. **De meeste verkavelingen in die periode worden nog steeds vergund in het landelijke deel van Vlaanderen (55%).** Het aandeel van de verkavelingen in het randstelijke deel van Vlaanderen is 28% en in verstedelijkt deel is dit met 17% het kleinst.

Woningbouw is goed voor twee derde van alle stedenbouwkundige vergunningen sinds 1962. (Pisman et al., 2018). **51% van alle nieuwbouwvergunningen afgeleverd in de periode 2011 - 2016 zijn gesitueerd in of nabij de kern, 28% in een lint en 15% verspreid in Vlaanderen.** De meeste aanvragen voor nieuwbouw in die periode worden nog steeds vergund in het landelijke deel van Vlaanderen (54%), gevolgd door het randstedelijk deel van Vlaanderen (24%). Het aandeel vergunningen voor nieuwbouw in het verstedelijkt deel van Vlaanderen is ook hier het kleinst, maar ligt met 22% net iets hoger dan het aandeel van de verkavelingen. De meerderheid van deze vergunningen gaan over nieuwbouw van woningen of hun bijgebouwen. En we weten dat die bewoonde percelen in landelijk gebied gemiddeld meer dan dubbel zo groot zijn als in verstedelijkt gebied (Pisman et al., 2018). **De eengezinswoning blijft populair, zowel in de kernen als daarbuiten.** In en nabij de kernen worden verhoudingsgewijs wel meer meergezinswoningen vergund.



**Figuur 4:** Stedenbouwkundige vergunningen voor nieuwbouw volgens aard en ligging in de periode 2011 – 2016 (gemeentelijke vergunningenregisters – eigen bewerking)

### *Dynamieken in de open ruimte*

De open ruimte kent verschillende veranderingsprocessen waardoor de multifunctionaliteit en de versnippering toeneemt. De ontwikkeling van **niet-agrarische economische activiteiten** in de open ruimte (gemiddeld 14,2% van het agrarisch gebied per gemeente) is één van de oorzaken van versnippering van de open ruimte. De toenemende **vertuining** (private tuinen) zorgt eveneens voor een afname van de (toegankelijke) open ruimte in Vlaanderen, hoewel dit visueel niet altijd zo aanvoelt. De

<sup>1</sup> 4% van de verkavelingen zijn ook gesitueerd in de niet geanalyseerde gebieden, dit zijn de bedrijventerreinen en militaire domeinen die niet meegenomen zijn in de typologie. (Pisman, Vanacker, Willems, Engelen & Poelmans, 2018).

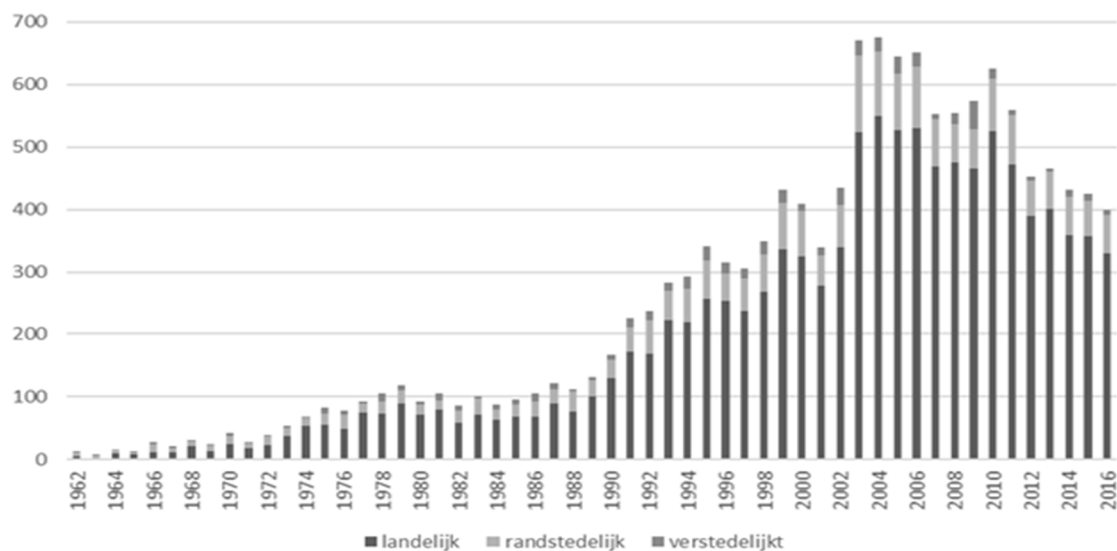
concentratie aan tuinen in de open ruimte is het grootst in uitbreidingszones rond kernen. **Verblijfstoerisme** op het Vlaamse platteland zit ook in de lift. Eind 2017 lagen ongeveer 2.200 van de bijna 22.000 geregistreerde logies, of ongeveer 10%, in een open ruimte bestemming. De impact van plattelandslogies op de open ruimte is echter eerder beperkt. Een andere maatschappelijke behoefte die een (steeds grotere) ruimtelijke impact heeft op de open ruimte is de **productie van hernieuwbare energie**. Windmolens hebben door hun afmetingen veel ruimte voor inplanting nodig en hebben een grote invloed op het landschap van de open ruimte en de belevingswaarde ervan. Het overgrote deel van de grote windturbines wordt in Vlaanderen vergund in landbouwgebied en in industriegebied (Pisman *et al.*, 2018).

In onderstaande paragrafen is een analyse van de dynamieken binnen de open ruimte uitgevoerd op basis van twee type gebruikers, namelijk de paarden (de verpaarding van de open ruimte in Vlaanderen) en de sporters (ontspanning in de open ruimte).

### *Meer open ruimte voor paarden*

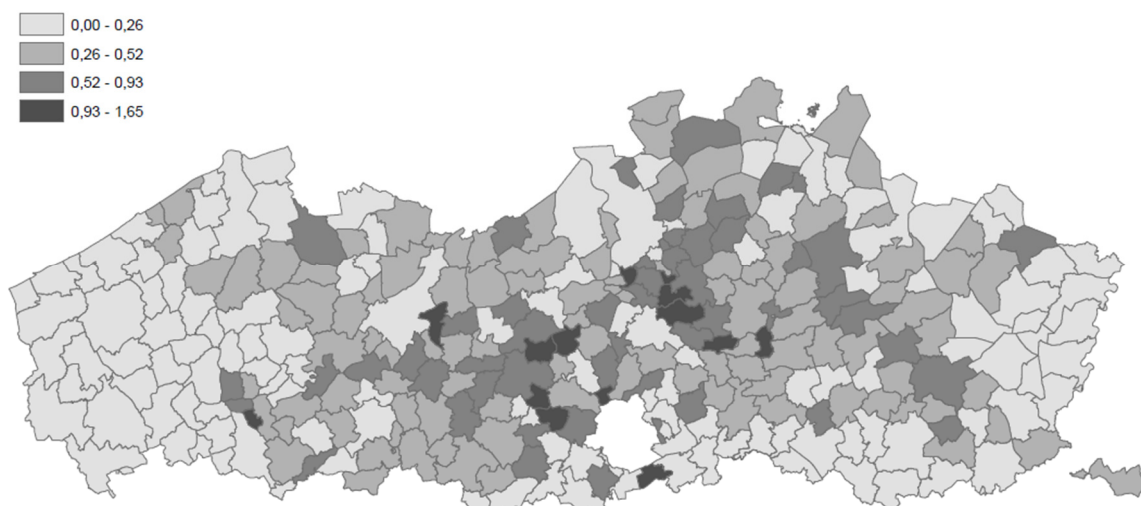
In de loop der jaren is de open ruimte zowel in functie als in beeld veranderd. Eén van de opmerkelijke trends is het fenomeen verpaarding. Deze term werd in 2007 al opgenomen in de Van Daele en betekent ‘*vervanging van de traditionele veeteelt in een oorspronkelijk agrarisch gebied door recreatieve paardenhouderij*’ (Pisman *et al.*, 2018).

Ruim 35.000 ha van de Vlaamse landbouwgrond is verpaard op tien jaar tijd (Paardenpunt Vlaanderen, 2017). Uit een gedetailleerde terreinkartering blijkt dat 8,6 % van de verschillende landbouwbestemmingen in Vlaanderen ingenomen zijn door paardenweiden (Dugernier, Bomans, Gulinck, Steenbergen, & Vranken, 2013). Een analyse van vergunningen in de periode 1962 - 2016 toont duidelijk een stijgende trend van verpaarding in de tijd (Figuur 5).



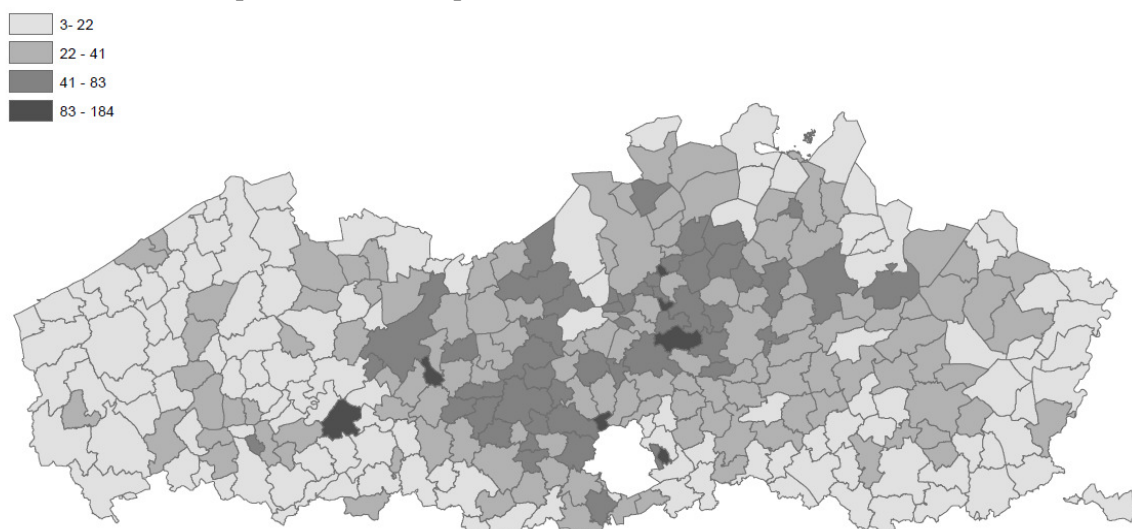
**Figuur 5:** Aantal dossiers die te maken hebben met verpaarding in de periode 1962-2016 (gemeentelijke vergunningenregister – eigen bewerking)

Vanaf de jaren '70 tot einde van de jaren '80, stijgt het aantal dossiers geleidelijk. Vanaf de jaren '90 tot begin 2000 gaat de trend omhoog tot 435 dossiers in 2002. In 2003 (670 dossiers) en 2004 (675 dossiers) wordt een piek bereikt van het aantal dossiers per jaar, om daarna weer geleidelijk af te nemen. De vergunningen voor verpaarding worden in de meeste gevallen uitgereikt voor landelijk gebied en er zijn geografische verschillen per gemeente (Figuur 6).



**Figuur 6:** Indicatie verpaarding in vergunningen per km<sup>2</sup> in open ruimte opgedeeld in 4 klassen in de periode 2011 – 2017 (natural breaks) (gemeentelijke vergunningenregister - eigen bewerking)

Wat de verspreiding van het aantal paarden in de open ruimte in Vlaanderen betreft (Figuur 7), wordt West-Vlaanderen gekenmerkt door een heel lage dichtheid aan paarden, vooral in het westelijk deel van de provincie. Daarnaast kennen onder andere ook het uiterste oosten en zuiden van Limburg en het zuiden van Oost-Vlaanderen dezelfde lage concentraties aan paarden. De hoogste concentraties zijn vooral te vinden in de provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant<sup>2</sup>.



**Figuur 7:** Aantal paarden per gemeente per km<sup>2</sup> open ruimte opgedeeld in 4 klassen (natural breaks) (gegevens van de Belgische Configuratie van het Paard - juni 2018 - eigen bewerking)

Het beeld van de geografische verspreiding van vergunningen voor verpaarding in de open ruimte ziet er meer versnipperd uit dan de locaties van de paarden op basis van het adres van de paardenhouders. Ook in Limburg en Zuid-Oost-Vlaanderen worden veel vergunningen afgeleverd voor verpaarding. Sommige gemeenten huisvesten veel paarden maar hebben toch weinig vergunningsdossiers, zoals bijvoorbeeld Gent, Kapellen en Sint-Niklaas. Heel opvallend in beide onderzoeken is dat de verpaarding in West-Vlaanderen heel laag scoort. West-Vlaanderen is de provincie waar nog veel professionele

<sup>2</sup> De berekeningen zijn gemaakt op basis van het adres van de houder van de paarden en mogelijks een vertekend beeld geven. (Pisman et al., 2018).



landbouw wordt beoefend. Dit bevestigt dat de trend van verpaarding ten koste gaat van het agrarisch gebied.

### *Meer open ruimte voor ontspanning*

De Vlaamse open ruimte wordt intens gebruikt voor recreatiedoeleinden. Mogelijkheden tot recreatie in de open ruimte wordt vaak gekoppeld aan de aanwezigheid van bereikbaar groen, dicht gelegen bij de plaats waar mensen wonen en werken.

Bijna 70% van alle Vlamingen doet aan sport. De meest beoefende sporten zijn wandelen, fietsen en hardlopen (Statistiek Vlaanderen, 2018). De populariteit kan deels verklaard worden door het laagdrempelig karakter. De beoefenaars zijn niet noodzakelijk lid van een club of gebonden aan een specifieke sportinfrastructuur. Het tijdstip, duur en locatie van de activiteit kan zelf bepaald worden. Hierdoor is het ook niet zo evident om een goed zicht te krijgen op de trajecten die ze verkiezen. Gelukkig gebruiken vele van deze sporters tegenwoordig sport apps die hun monitoren. Strava, één van de aanbieders van dergelijke 'sport apps', berekent op basis van data die 'hun' individuele sporters over de hele wereld aanleveren de meest gebruikte hardloop en fietstrajecten en stelt ze in de vorm van 'heatmaps' ter beschikking op hun website (Strava Labs, 2015). De kaarten bevestigen dat fietsen en hardlopen in Vlaanderen populair is. Vergelijking tussen beide kaarten levert alvast enkele interessante ruimtelijke inzichten op.



**Figuur 8:** STRAVA-data fietsen (links) en data hardlopen (rechts) (Strava Labs, 2015)

Het globale ruimtelijke patroon van fietsers is duidelijk anders dan dat van hardlopers. Fietsers leggen langere afstanden af op trajecten die het hele gewest doorkruisen. De patronen van hardlopers zien er eerder concentrisch uit, rondom kernen. Op de fietskaart tekenen de kanalen en grote rivieren zich af maar ook de steenwegen, fiets-o-strades of landbouwwegen worden gebruikt. Hardlopers vind je ofwel in zeer duidelijke concentraties (parken, sportcentra, finse pistes,...) ofwel op verkeersluwe trajecten zoals jaagpaden langs kanalen en rivieren, landbouwwegen, onverharde paden, en dergelijke.

Zonder toegang tot de achterliggende data is het niet makkelijk om de trajecten voor fietsers en hardlopers voor het hele gewest te vergelijken met data rond open ruimte. Om meer zicht te krijgen in het verband tussen zachte recreatie en open ruimte, wordt gefocust op een casegebied. Onderstaande figuur geeft aan welke trajecten volgens de Strava Global Heat Map het meest gebruikt worden door hardlopers in en om Turnhout.



**Figuur 9:** Casegebied Turnhout en omgeving: meest gebruikte hardloop trajecten gekoppeld aan het wegenregister op basis van Strava hardlopen (Strava Labs, 2015) in zwart en aanduiding open ruimte in donkergrijs

Het valt op dat hardlopers vanuit de randen van de kernen de open ruimte opzoeken. Zo worden ze bijvoorbeeld aangetrokken door de aanwezige natuurgebieden (Turnhouts Vennengebied in het Noorden, De Liereman in het Oosten), bosrijke gebieden (Grotenhout Bos en Lilse Bergen in Zuidwesten), maar bijvoorbeeld ook door cultuurhistorische lanen (Kolonie van Merksplas in het Noordwesten). In het Zuiden wordt er dan weer vooral gelopen op de landbouwwegen tussen de weilanden. Een vergelijking met het wegenregister leert dat bijna 9% deze trajecten onverhard zijn, en ruim 15% over wandel of fietswegen lopen die niet toegankelijk zijn voor gemotoriseerd verkeer, zoals bijvoorbeeld het jaagpad. Via diepgaande analyse van de achterliggende data kan nagegaan worden of dit ook in andere Vlaamse regio's het geval is en wat mogelijke verschillen kunnen zijn.

### **Conclusie**

De druk op de open ruimte neemt verder toe. Het Ruimterapport Vlaanderen geeft aan dat de traditionele grenzen tussen stad en platteland verder vervagen. **Netto is het ruimtebeslag in Vlaanderen bovendien gedurende de afgelopen drie jaar met bijna 7.000 ha, of aan een snelheid van 6,4 ha/dag nog toegenomen.** Uit de evolutie in het landgebruik blijkt dat die toename vooral in of nabij de bebouwingslinten en in het landelijk deel van Vlaanderen voorkomt. De verkavelingsvergunningen kennen eenzelfde patroon, de nieuwbouwvergunningen worden ook vooral in de landelijke delen van Vlaanderen afgeleverd, maar situeren zich vaker in of nabij een kern. We weten dan wel dat bewoonde percelen gemiddeld groter zijn in de landelijke delen van Vlaanderen, toch kan verder onderzoek naar activiteiten zonder vergunning, of vrijgesteld van vergunning kan misschien een beter beeld geven van een sluipende verharding in de open ruimte.

De open ruimte kent verschillende veranderingsprocessen waardoor de multifunctionaliteit en de versnippering toeneemt en open ruimte afneemt : vertuining, verblijfsrecreatie, hernieuwbare energie, economische activiteiten.. maar ook verpaarding en sport. Zo gaat de stijgende trend van verpaarding samen met verstedelijking en een afname van het agrarisch gebied. De trend, op basis van het aantal

vergunningen, neemt vooral vanaf de jaren '90 een hoge vlucht, om een hoogtepunt te bereiken in 2003 en 2004. De verpaarding komt vooral in het centrum van Vlaanderen en deels in Limburg.

De cijfergegevens en kaarten bevestigen dat fietsen en hardlopen in Vlaanderen populair is maar dat ze de open ruimte anders gebruiken. Fietsers leggen langere afstanden af op trajecten die het hele gewest doorkruisen. De patronen van hardlopers zien er eerder concentrisch uit, rondom kernen. Het valt op dat hardlopers vanuit de randen van de kernen de open ruimte opzoeken.

Vlaanderen kent een grote mate van urban sprawl of verspreide vormen van verstedelijking, met lage bebouwingsdichtheiden, een hoog ruimtebeslag en hoge verhardings- en bebouwingsgraad als gevolg (Pisman et al., 2018). **Uit de analyses blijkt dat deze verspreide vorm van wonen, werken, verplaatsen en recreëren leidt tot nog verdere aansnijding van de open ruimte, verdere versnippering en fragmentatie.** De vraag rijst of die traditionele grenzen tussen stad en platteland eigenlijk nog bestaan.

## Referenties

- Dugernier, M., Bomans, K., Gulinck, H., Steenbergen, T., & Vranken, L. (2013). *Evaluatie van de drukfactoren in agrarische gebieden en opstellen van een ruimtelijk afwegingskader voor niet-agrarische transformaties*
- Paardenpunt Vlaanderen (Producer). (2017). De verpaarding van Vlaanderen: probleem of uitdaging. Retrieved from <http://paarden.vlaanderen.nl/themas/bouwen-mest-en-milieu/De-verpaarding-van-Vlaanderen-probleem-of-uitdaging>
- Pisman, A., Vanacker, S., Willems, P., Engelen, G., & Poelmans, L. (Eds.). (2018). *Ruimterapport Vlaanderen (RURA). Een ruimtelijke analyse van Vlaanderen / 2018*. Brussel: Departement Omgeving.
- Platteau, J., Lambrechts, G., Roels, K., & Van Bogaert, T. (Eds.). (2018). *Uitdagingen voor de Vlaamse land- en tuinbouw. Landbouwrapport 2018*. Brussel: Departement Landbouw en Visserij.
- Poelmans, L., Janssen, L., & Hamsch, L. (2019). *Landgebruik en ruimtebeslag in Vlaanderen, toestand 2016, uitgevoerd in opdracht van het Vlaams Planbureau voor Omgeving*
- Statistiek Vlaanderen. (2018). SCV-survey Sociaal-culturele verschuivingen in Vlaanderen, . from Studiedienst van de Vlaamse Regering,
- Strava Labs. (2015). *Global Heat Map*. Retrieved from: <https://www.strava.com/heatmap>
- Van Gossum, P., Alaerts, K., De Beck, L., Demolder, H., De Smet, L., Michels, H., Peymen, J., Schneiders, A., Stevens, M., Thoonen, M., Van Reeth, W., & Vught, I. (2016). *Natuurrapport - Aan de slag met ecosysteemdiensten. Syntheserapport*
- Vlaamse Regering. (2016). *Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen*. Retrieved from <https://www.ruimtevlaanderen.be/BRV>.
- Vlaamse Regering. (2018). *Strategische visie van het BRV*. Brussel: Vlaamse Regering Retrieved from [https://www.ruimtelijkeordering.be/Portals/108/Strategische\\_Visie\\_rgb.pdf](https://www.ruimtelijkeordering.be/Portals/108/Strategische_Visie_rgb.pdf).
- VMM. (2018). *Milieuverkenning 2018. Oplossingen voor een duurzame toekomst. Milieurapport Vlaanderen*. Aalst: Vlaamse Milieumaatschappij.
- Ysebaert, T. (2018, 24/12/2018). Betonstop leidt tot betongolf. *de Standaard*.